

Gebruik van kinderopvang

Saskia te Riele

In zes van de tien gezinnen met kinderen onder de twaalf jaar hebben de ouders hun werk en de zorg voor hun kinderen zodanig georganiseerd dat er geen gebruik hoeft te worden gemaakt van kinderopvang wanneer ze aan het werk zijn. Vier van de tien huishoudens maken wel gebruik van kinderopvang. Daarbij is vooral de opvang door familie of vrienden populair. Voor twee van de tien huishoudens is dit de voornaamste vorm van opvang.

Kinderopvang komt vooral voor in gezinnen met kinderen onder de vier jaar. Hoger opgeleide ouders en ouders die beide een substantiële baan hebben, maken relatief vaak gebruik van kinderopvang. Zij kiezen ook meer voor formele opvang, zoals een kinderdagverblijf, de buitenschoolse opvang of een gastouder. Wanneer er gebruik wordt gemaakt van formele opvang, is dat meestal voor niet meer dan twee tot drie dagen per week.

1. Inleiding

Om werk te kunnen combineren met zorg voor kinderen is het noodzakelijk om binnen het huishouden keuzes te maken over wie er bij de kinderen is op tijden dat de ouders aan het werk zijn. Ouders kunnen de zorg voor hun kinderen zoveel mogelijk onderling, binnen het huishouden regelen, maar zij kunnen er ook voor kiezen om gebruik te maken van kinderopvang. In het laatste geval zijn er verschillende mogelijkheden. Zo kan er gebruik worden gemaakt van formele opvang, zoals het kinderdagverblijf, de buitenschoolse opvang of een gastouder, maar ook van informele vormen van opvang zoals opvang door familieleden of andere bekenden en de zelfgezochte, betaalde oppas.

In dit artikel staat het gebruik van kinderopvang door huishoudens met kinderen onder de tien jaar centraal. Aan de hand van verschillende kenmerken van huishoudens, zoals de leeftijd van het jongste kind, de opleiding en het herkomstland van de moeder, de stedelijkheid van de woonplaats van het huishouden en de arbeidsduur van de ouder(s), wordt beschreven van welke vormen van kinderopvang vooral gebruik wordt gemaakt. Vervolgens wordt dieper ingegaan op het gebruik van formele opvang. Omdat het gaat om opvang op tijden dat ouders werken, zijn alleen huishoudens meegenomen waarvan minstens één van de ouders een betaalde baan heeft van twaalf uur of meer.

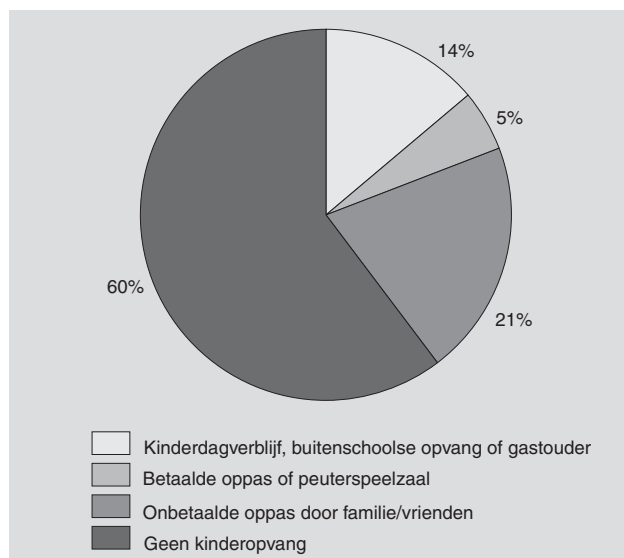
2. Huishoudens en gebruik van kinderopvang

2.1 Belangrijkste vorm van opvang

In 2005 waren er in Nederland 1,4 miljoen huishoudens met kinderen van twaalf jaar of jonger, waarvan minstens

één van de ouders een betaalde baan had van twaalf uur of meer. Het merendeel van deze huishoudens, zes van de tien, maakt geen gebruik van kinderopvang. Het gaat hier vooral om ouderparen waarvan één van de ouders – meestal de moeder – voor de kinderen zorgt wanneer de andere ouder aan het werk is.

1. Voornaamste vorm van kinderopvang voor huishoudens met kinderen van 12 jaar en jonger, 2005

Vier van de tien huishoudens hebben meestal wel kinderopvang op tijden dat de ouders aan het werk zijn. Vooral onbetaalde opvang door familie of vrienden is populair. Dit is voor twee van de tien huishoudens de belangrijkste vorm van opvang. Formele opvang, zoals het kinderdagverblijf, een gastouder of de buitenschoolse opvang, is voor ongeveer 14 procent van de huishoudens de voornaamste vorm van opvang. Slechts 5 procent van de huishoudens maakt voornamelijk gebruik van betaalde informele opvang, zoals een zelfgezochte oppas of een peuterspeelzaal.

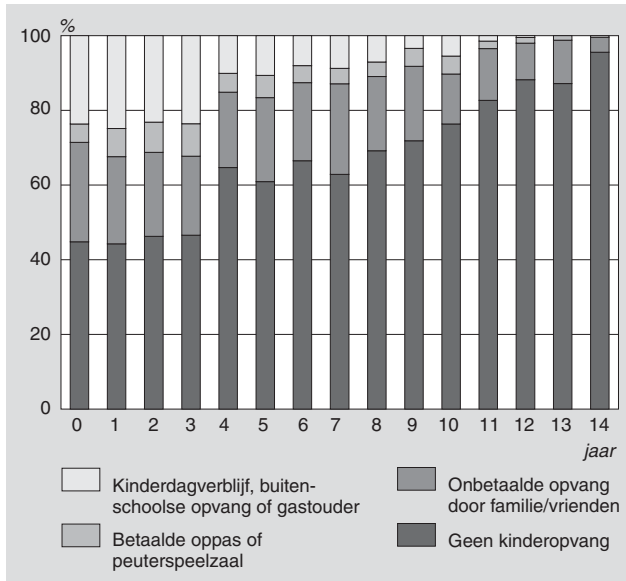
2.2 Kenmerken van huishoudens en de belangrijkste vorm van kinderopvang

Leeftijd jongste kind

Vooral huishoudens met kinderen jonger dan vier jaar maken gebruik van kinderopvang. Ruim de helft van de gezinnen met kinderen in deze leeftijd heeft meestal opvang op tijden dat de ouders werken. Wanneer het jongste kind vier is en naar de basisschool gaat, is dit aandeel gedaald tot 40 procent. Met name het gebruik van formele opvang is dan afgenomen. In huishoudens met een jongste kind van drie jaar maakt nog bijna een kwart gebruik van een kin-

derdagverblijf of een gastouder. Wanneer het jongste kind vier is, is dat nog maar 10 procent.

2. Voornaamste vorm van kinderopvang voor huishoudens, naar leeftijd jongste kind, 2005

Naarmate de kinderen ouder worden, zullen ouders vaker vinden dat zij het zonder opvang kunnen stellen. Vanaf vier jaar neemt het gebruik van kinderopvang dan ook verder af. Als het jongste kind twaalf jaar is, heeft nog maar 10 procent van de huishoudens kinderopvang.

Wel wordt er ook voor oudere kinderen nog veel gebruik gemaakt van opvang door familie of vrienden. Totdat het jongste kind negen jaar is, is dit voor twee van de tien gezinnen de voornaamste vorm van kinderopvang. Daarna loopt dit aandeel geleidelijk terug tot 4 procent bij veertien jaar.

Aantal kinderen onder de twaalf jaar

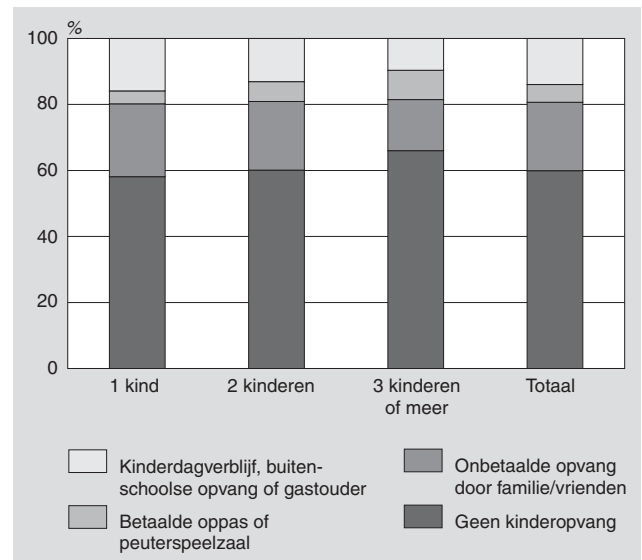
Huishoudens met één of twee kinderen van twaalf jaar of jonger maken iets vaker gebruik van kinderopvang dan huishoudens met drie of meer kinderen van die leeftijd. Het verschil zit hem vooral in het soort opvang dat de voorkeur geniet. Huishoudens met één of twee jonge kinderen maken vaker gebruik van onbetaalde opvang door familie of vrienden. Ook maken ze meer gebruik van formele betaalde opvang zoals een kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang of een gastouder.

Huishoudens met drie of meer kinderen kiezen daarentegen vaker voor een informele betaalde vorm van kinderopvang zoals een betaalde oppas of een peuterspeelzaal.

Opleiding moeder

Huishoudens met een hoogopgeleide moeder maken twee keer zo vaak gebruik van kinderopvang dan huishoudens met een laagopgeleide moeder¹⁾. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de arbeidsdeelname van de moeder. Hoogopgeleide vrouwen werken vaker en meer dan lager opgelei-

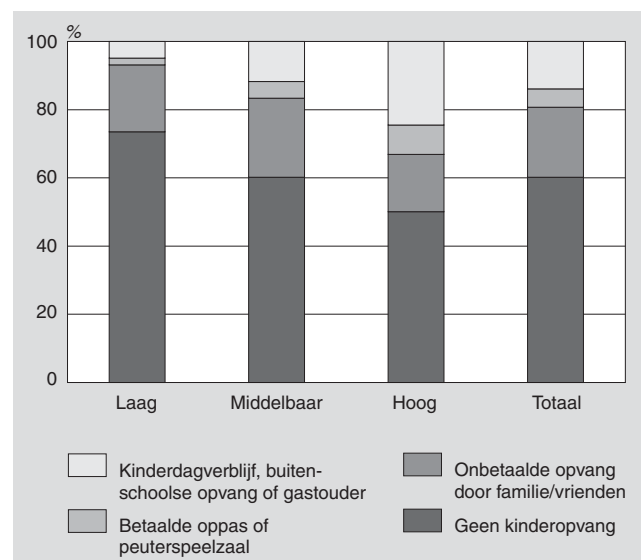
3. Voornaamste vorm van kinderopvang voor huishoudens, naar aantal kinderen van 12 jaar en jonger, 2005

de vrouwen. Daardoor komt het in deze huishoudens meer voor dat ouders twee substantiële banen combineren (Van der Valk, 2005) en zal de behoefte aan kinderopvang groter zijn.

In een kwart van de huishoudens met een hoogopgeleide moeder worden de kinderen voornamelijk door een kinderdagverblijf, de buitenschoolse opvang of een gastouder opgevangen. Bij huishoudens met een laag opgeleide moeder is dit slechts 5 procent. Deze huishoudens hebben juist een voorkeur voor opvang door familie of vrienden. Twee van de tien huishoudens met een laagopgeleide moeder kiest daarvoor, wat neerkomt op driekwart van de kinderopvang voor deze groep. Van huishoudens met een hoogopgeleide moeder maakt 17 procent gebruik van onbetaalde opvang door familie en vrienden voor hun kinderen. Dat is eenderde van de kinderopvang voor deze huishoudens.

4. Voornaamste vorm van kinderopvang, voor huishoudens met kinderen van 12 jaar of jonger, naar opleidingsniveau moeder, 2005

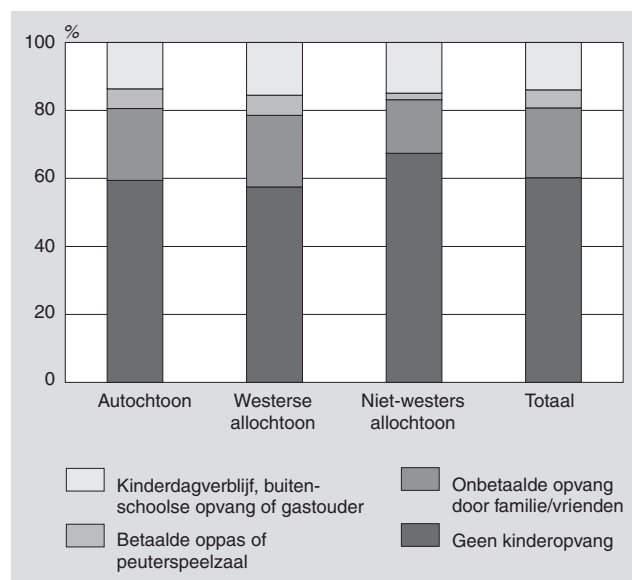

De populariteit van informele opvang onder gezinnen met laag opgeleide moeders kan te maken hebben met de kosten van kinderopvang. Maar ook andere redenen kunnen dit verschil verklaren. Portegijs, Cloin, Ooms en Eggink (2006) laten bijvoorbeeld zien dat laagopgeleide ouders opvang door onbekenden vaak minder geschikt vinden. Ze zullen daarom bij voorkeur hun kinderen door bekenden laten opvangen.

Herkomst moeder

Het aandeel huishoudens met kinderopvang ligt wat lager onder gezinnen waarvan de moeder niet-westers allochtoon is. Het gaat om een verschil van bijna 10 procent. Huishoudens waarvan de moeder van niet-westerse herkomst is, maken vooral minder vaak gebruik van opvang door familie of vrienden dan huishoudens waarin de moeder van autochtone of westers allochtone herkomst is. In het gebruik van formele opvang zit weinig verschil.

5. Voornaamste vorm van kinderopvang voor huishoudens met kinderen van 12 jaar of jonger, naar herkomstsgroepering moeder, 2005

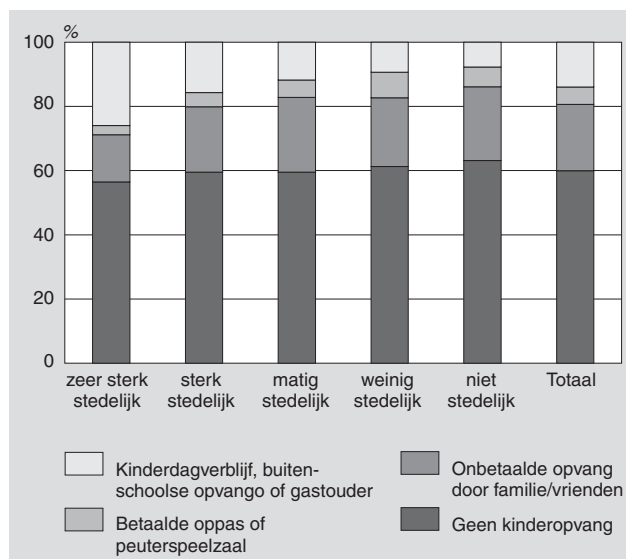
Stedelijkheid

Er wordt ongeveer even vaak van kinderopvang gebruik gemaakt in stedelijke en minder stedelijke gebieden. Wel hebben huishoudens in verstedelijkte gebieden vaker formele opvang voor hun kinderen dan huishoudens in minder verstedelijkte gebieden. Een kwart van deze huishoudens maakt voornamelijk gebruik van het kinderdagverblijf, de buitenschoolse opvang of een gastouder. In weinig tot niet verstedelijkte gebieden is dit minder dan 10 procent. Daar is onbetaalde opvang door familie en vrienden juist vaak de voornaamste vorm van kinderopvang.

Deze verschillen kunnen te maken hebben met beschikbaarheid van formele kinderopvang en nabijheid van familieleden. In grote steden is de capaciteit van de formele opvang doorgaans groter. In minder stedelijke gebieden is de kans waarschijnlijk groter dat er familieleden in de buurt

zijn die op de kinderen willen passen op tijden dat de ouders werken.

6. Voornaamste vorm van kinderopvang voor huishoudens met kinderen van 12 jaar of jonger, naar stedelijkheidsgraad woongemeente, 2005

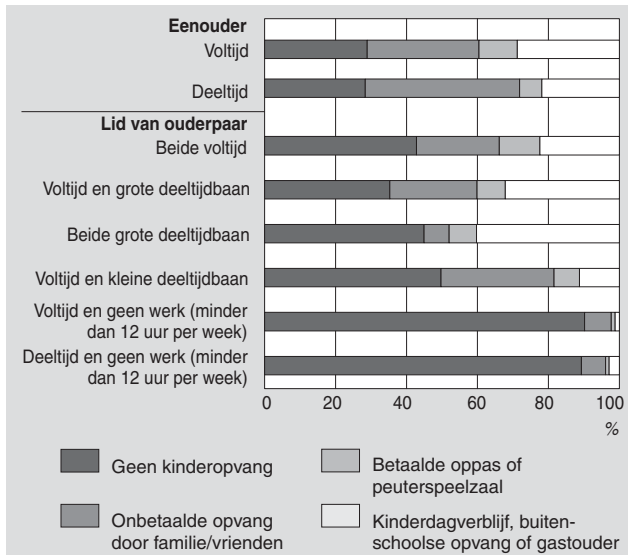
2.3 Kinderopvang en de verdeling van arbeid binnen het huishouden

Welke vorm van kinderopvang gekozen wordt, hangt samen met het aantal uur dat de ouders werken, de arbeidsduur²⁾. Wanneer ouders ervoor kiezen om zelf voor hun kinderen te zorgen, ligt een kleine deeltijd baan meer voor de hand dan een voltijd baan. In huishoudens waarin tenminste één van de partners niet of minder dan twaalf uur werkt, wordt dan ook nauwelijks gebruik gemaakt van kinderopvang.

Als ouders een voltijd baan combineren met een kleine deeltijd baan, maken zij vaker gebruik van kinderopvang dan wanneer een van de ouders niet of minder dan twaalf uur werkt. Deze huishoudens kiezen dan relatief vaak voor onbetaalde opvang door familie of vrienden. Voor drie van de tien huishoudens is dat de belangrijkste vorm van opvang. Slechts 10 procent maakt voornamelijk gebruik van het kinderdagverblijf, de buitenschoolse opvang of een gastouder.

Van de huishoudens waarin beide ouders een substantiële baan hebben, maken zes van de tien gebruik van kinderopvang. Ouders hebben beide een substantiële baan als zij twee voltijd banen, twee grote deeltijd banen of een voltijd baan met een grote deeltijd baan combineren. Dit soort gezinnen maakt relatief vaak gebruik van formele opvang. Dit geldt vooral voor gezinnen waarin de ouders allebei een grote deeltijd baan hebben. Deze gezinnen maken verder ook relatief weinig gebruik van kinderopvang door bekenden. Gezinnen waarin er gekozen is voor de combinaties voltijd-voltijd en voltijd-grote deeltijd doen dit vaker. Zij kiezen ook meer voor informele betaalde opvang, zoals een zelfgekozen oppas.

7. Voornaamste vorm van kinderopvang voor huishoudens met kinderen van 12 jaar of jonger, naar arbeidsduur ouder(s), 2005

Alleenstaande ouders die werken, kunnen niet terugvallen op een partner in het huishouden. Zij maken dan ook meer gebruik van kinderopvang dan werkende ouders die samenwonen of getrouwd zijn. Slechts een kwart van de alleenstaande ouders doet het zonder opvang. Het betreft dan veelal ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd. Alleenstaande ouders kiezen ook relatief vaak voor onbetaalde opvang door familie en vrienden. Dit gaat vooral op wanneer zij in deeltijd werken.

3. Formele opvang

In totaal maakt een op de vijf huishoudens gebruik van formele opvang. Voor ongeveer driekwart daarvan is dit de voornaamste vorm van kinderopvang. Het overige deel gebruikt het kinderdagverblijf, de buitenschoolse opvang of een gastouder als opvang voor erbij, naast een andere vorm van kinderopvang of naast voornamelijk geen opvang.

De meeste gezinnen die gebruik maken van een kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang of gastouders, doen dit op twee dagen in de week. Slechts 10 procent maakt op vier of meer dagen gebruik van formele opvang. Ook het aantal uur dat huishoudens opvang hebben, blijft meestal beperkt. Vier van de tien huishoudens maken voor minder dan 12 uur per week gebruik van een kinderdag-

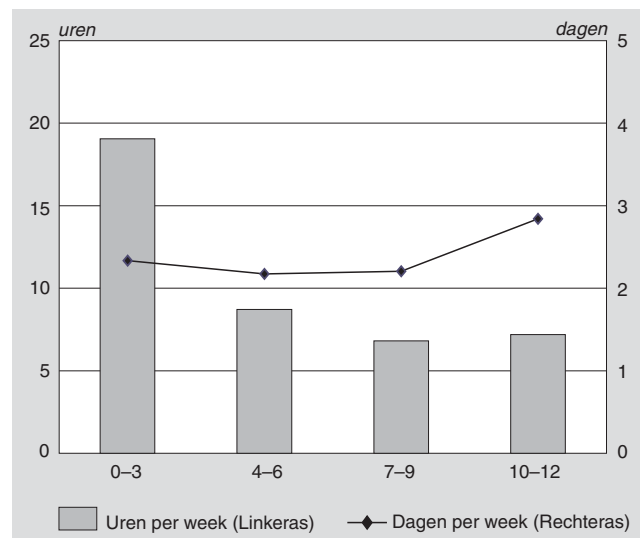
Staat 2
Gebruik van formele kinderopvang door huishoudens met kinderen van 12 jaar en jonger, 2005

	Totaal
	%
Gebruik van kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang of gastouder w.v.	20
1 dag per week	19
2 dagen per week	43
3 dagen per week	28
≥ 4 dagen per week	10
w.v.	
1-11 uur per week	40
12-19 uur per week	27
20-27 uur per week	20
28-34 uur per week	9
≥ 35 uur per week	4

verblijf, buitenschoolse opvang of gastouder. Ruim een kwart van de huishoudens heeft aan 12-19 uur opvang per week genoeg. Het komt relatief weinig voor dat ouders voor meer dan 28 uur per week formele opvang hebben.

Huishoudens met kinderen onder de vier jaar maken meer uur per week gebruik van formele opvang dan huishoudens met oudere kinderen, gemiddeld zo'n 19 uur per week. Voor huishoudens met oudere kinderen is dat 8 uur.

8. Gemiddeld aantal dagen en uren per week dat gebruik wordt gemaakt van formele kinderopvang¹⁾ door huishoudens naar leeftijd jongste kind, 2005

¹⁾ Kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang of gastouderschap.

Staat 1
Gebruik van formele kinderopvang¹⁾ door huishoudens met kinderen van 12 jaar of jonger naast de voornaamste vorm van opvang, 2005

	Maakt gebruik van formele opvang	Maakt geen gebruik van formele opvang	Totaal
			%
Voornaamste vorm van opvang			
Kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang, gastouder	14	-	14
Betaalde oppas of peuterspeelzaal	1	5	5
Onbetaalde opvang door familie/vrienden	2	19	21
Geen kinderopvang buiten het huishouden	4	56	60
Totaal	20	80	100

¹⁾ Kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang of gastouderschap.

Oudere kinderen zitten immers voor het grootste deel van de tijd op school en hoeven alleen daarbuiten opgevangen te worden.

Wel maken gezinnen met kinderen van 10–12 jaar gemiddeld iets meer dagen gebruik van formele opvang, dan gezinnen met jongere kinderen, namelijk bijna drie dagen per week. In gezinnen met kinderen jonger dan tien jaar is dat ruim twee dagen.

Technische Toelichting

De gegevens over kinderopvang in dit artikel zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB). De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking. In 2005 is voor het eerst de module Arbeid en Zorg toegevoegd aan de EBB. In deze module zijn onder andere vragen over kinderopvang opgenomen. Deze vragen zijn gesteld aan een deelsteekproef van 60 procent.

Aan personen met een baan en kinderen onder de vijftien jaar zijn vragen gesteld over de wijze waarop de opvang van hun kinderen geregeld is wanneer ze aan het werk zijn. Wanneer beide ouders werken, zijn deze vragen aan allebei voorgelegd. In deze gevallen is de voornaamste vorm van opvang op huishoudniveau bepaald door de afzonderlijke antwoorden van de ouders te combineren. Beide ouders gaven echter niet altijd dezelfde vorm van opvang op. In die gevallen is als volgt gehandeld.

Wanneer één van de ouders niet werkte en de andere ouder gaf aan dat er meestal geen opvang is of dat de partner de opvang verzorgt, dan is aangenomen dat er geen gebruik wordt gemaakt van kinderopvang. Gaf de ene ouder aan dat de partner vooral voor de kinderen zorgt wanneer hij of zij werkt of dat er geen gebruik wordt gemaakt van kinderopvang, terwijl de andere ouder een vorm van formele of informele opvang noemde, dan is deze laatste vorm van opvang als de belangrijkste voor dat huishouden genomen. Het huishouden maakt dan immers wel gebruik van die vorm van opvang.

In een beperkt aantal gevallen noemde elk van de ouders een andere vorm van opvang. In die situaties is het antwoord van de vrouw gekozen. Aangenomen is dat kinderopvang voornamelijk nodig is op momenten dat de vrouw werkt. Zij werkt over het algemeen minder uren dan de man en opvang zal vooral tijdens haar afwezigheid nodig zijn.

Vragen over kinderopvang in de module Arbeid en Zorg

Aan alle leden van de huishoudkern die een betaalde baan hebben en die kinderen hebben van veertien jaar en jonger wordt de volgende vraag over kinderopvang gesteld:

A. U heeft een of meer kinderen jonger dan 15 jaar bij u thuis wonen. Gedurende een normale week, wie zorgt er dan voornamelijk voor uw kinderen jonger dan 15 op de tijden dat u aan het werk bent?

1. Kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang of gastouderopvang
2. Betaalde oppas of peuterspeelzaal
3. Onbetaalde kinderopvang door familie/vrienden/buren
4. Partner in het huishouden
5. Geen opvang
6. Anders

Wanneer men 'betaalde oppas', 'onbetaalde opvang', 'partner' of 'anders' antwoordt en 12 uur of meer per week werkte, kinderen van 12 jaar of jonger had en de vragen zelf beantwoordt, dan volgt de vraag:

A1 Maakt u daarnaast ook gebruik van een kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang of gastouderopvang?

1. Ja
2. Nee

Als men 'ja' antwoordt, of op vraag A 'kinderdagverblijf, etc.' antwoordt, dan worden nog de volgende vragen gesteld:

A2 Op hoeveel dagen van de week maakt u gewoonlijk gebruik van een kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang of gastouderopvang?

1. 1 dag
2. 2 dagen
3. 3 dagen
4. 4 dagen
5. 5 dagen
6. 6 dagen
7. 7 dagen

A3 Hoeveel uren per week in totaal maakt u daar gewoonlijk gebruik van?

Literatuur

Portegijs, W., Cloin, M., Ooms, I., Eggink, E. (2006) *Hoe het werkt met kinderen. Moeders over kinderopvang en werk*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Valk, J. van der (2005) *Arbeidsdeelname van paren*. Sociaal-economische Trends, 3^e kwartaal 2005, CBS, blz. 27–31.

Noten in de tekst

¹⁾ In dit artikel is alleen gekeken naar het opleidingsniveau en het herkomstland van de moeder. Het beeld zou grotendeels hetzelfde zijn geweest als gekeken was naar de kenmerken van de man. Dit komt omdat er grote overeenkomst is tussen de kenmerken van partners. Mannelijke alleenstaande ouders ontbreken hierdoor echter wel in deze cijfers.

²⁾ De arbeidsduur is het aantal uren dat een persoon in een normale of gemiddelde werkweek werkt. Onderscheiden wordt:

- een kleine deeltijdbaan: 12–23 uur per week.
- een grote deeltijdbaan: 24–34 uur per week.
- een voltijdbaan: 35 uur per week of meer.